

AZIZ NESIN IJODINING ŐZIGA XOS XUSUSIYATLARI.

Salohiddin Sayfiyev Sirojiddin o'g'li

**Alfraganus universiteti Filologiya fakulteti o'zbek tili va adabiyoti ta'lim
yo'nalishi 4-bosqich talabasi**

Annotatsiya

Ushbu maqolada turk adabiyotining mashhur vakili Aziz Nesin ijodining o'ziga xos xususiyatlari tahlil qilinadi. Adibning asarlarida satira, kulgi va tanqidiy ruhning uyg'unlashuvi orqali jamiyatdagi illatlar, insoniy munosabatlar va axloqiy qadriyatlar yoritilgan. Maqolada yozuvchining hayoti, ijodiy faoliyati, asarlarining mavzu doirasi hamda uslubiy yondashuvlari haqida fikr yuritiladi. Shuningdek, Aziz Nesin asarlarining ijtimoiy va ma'naviy ahamiyati, ularning turk adabiyotidagi o'rni ham ilmiy tahlil asosida yoritib beriladi.

Kalit so'zlar: Aziz Nesin, turk adabiyoti, satira, kulgi, tanqid, ijtimoiy muammo, adabiy uslub.

Turk adabiyotida o'zining o'tkir satirik asarlari, kulgili lekin chuqur ma'noga ega hikoyalari bilan keng shuhrat qozongan Aziz Nesin o'z davrining eng yirik adiblaridan biridir. Uning ijodi nafaqat Turkiyada, balki butun dunyo adabiyotida o'ziga xos o'rin egallagan. Aziz Nesin asarlarida inson ruhiyatini, jamiyatdagi adolatsizlik va illatlarni kulgi orqali fosh etish mahorati yaqqol namoyon bo'ladi.

Yozuvchi o'z asarlarida oddiy xalq hayotini, ijtimoiy tengsizlikni, insoniy munosabatlardagi soxtalik va ikkiyuzlamachilikni tanqid ostiga oladi. Shu jihatdan uning ijodi real hayotiy voqealarga asoslangan bo'lib, unda satira vositasi orqali chuqur falsafiy g'oyalar ilgari suriladi. Aziz Nesinning ijodi o'zbek o'quvchilari uchun ham katta ahamiyat kasb etadi, chunki u asarlari orqali insonni o'ylashga, jamiyatdagi muammolarga befarq bo'lmaslikka undaydi.

Adibning hayoti va ijodiy faoliyati, uning asarlaridagi g‘oyaviy yo‘nalishlar hamda uslubiy xususiyatlar tahlil qilinadi. Shu orqali Aziz Nesin fenomenining turk adabiyotidagi o‘rni va ahamiyati yoritib beriladi.

Aziz Nesin (1915–1995) — turk adabiyotining eng mashhur satirik yozuvchilaridan biri bo‘lib, o‘z ijodi orqali jamiyatdagi ijtimoiy tengsizlik, adolatsizlik, nodonlik va korrupsiya kabi illatlarni tanqid qilgan. U o‘zining keskin kinoyasi, yumori va xalqona ifoda uslubi bilan ajralib turadi. Adibning asarlari o‘quvchini kuldirish orqali o‘ylashga, muammolarga tanqidiy nazar bilan qarashga undaydi.

Aziz Nesinning asarlari, avvalo, hayotiylik va realizm bilan ajralib turadi. U inson ruhiyatidagi zaifliklarni, jamiyatdagi ijtimoiy adolatsizliklarni oddiy, ammo ta’sirli shaklda tasvirlaydi. Uning hikoya va romanlarida xalq tiliga yaqin, sodda, lekin mazmunan chuqur ifoda uslubi qo‘llanadi. Masalan, “Zübük”, “Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz”, “Toros Canavarı” kabi asarlarida u davlat tizimidagi byurokratiya, riyo va soxtalikni kulgi orqali fosh etgan. Aziz Nesin ijodida satira markaziy o‘rin tutadi. U kulgini nafaqat quvnoqlik, balki ijtimoiy kurash vositasi sifatida qo‘llaydi. Uning kulgisi ko‘p hollarda achchiq haqiqatni ochib beradi. Nesin odamlarning kundalik hayotidagi muammolarni, ularning hayotga nisbatan befarqligini, jamiyatdagi notenglikni ochiqchasiga tanqid qiladi. Shu orqali u o‘quvchini o‘ylantirishga, hayotiy haqiqatni ko‘rishga undaydi.

Yozuvchi insonparvarlik g‘oyalariga ham katta e’tibor qaratadi. U inson qadri-qimmatini, adolat va haqiqat uchun kurashni o‘z ijodining asosiy yo‘nalishiga aylantirgan. Nesinning asarlarida millat, din yoki siyosatdan qat’i nazar, barcha insonlar teng huquqli mavjudot sifatida tasvirlanadi.

Adibning til va uslub borasidagi mahorati ham e’tiborga loyiqdir. U xalq tili, maqol va iboralarni mohirona qo‘llab, o‘quvchi uchun qulay va tabiiy muhit yaratadi. Uning hikoyalari qisqa, sodda, ammo ma’nodorliligi bilan ajralib turadi. Shu jihatdan Aziz Nesin ijodi nafaqat badiiy, balki tarbiyaviy ahamiyatga ham ega.

Aziz Nesin o‘z ijodida jamiyatdagi ikkiyuzlamachilik, soxta ma’rifat, axloqiy inqiroz kabi mavzularni keng yoritgan. U insonni o‘zini anglashga, ijtimoiy mas’uliyatni his

etishga chorlaydi. Nesinning asarlari bugungi kunda ham o'z dolzarbligini yo'qotmagan bo'lib, ularning har biri o'quvchini chuqur mushohadaga chorlaydi. Aziz Nesin ijodi turk adabiyotida o'ziga xos o'rin tutadi. Uning asarlari nafaqat o'quvchini kuldiradi, balki insoniylik, adolat va haqiqat haqida o'ylashga undaydi. Shu bois adib ijodi turk madaniyatining bebaho qismi, satira janrining eng yuksak namunasi sifatida qadrlanadi.

Aziz Nesinning ijodida xalq hayoti, uning orzu-umidlari va og'riqlari markaziy o'rin tutadi. Yozuvchi asarlarida ko'p hollarda oddiy insonlar — dehqon, ishchi, o'qituvchi, amaldor yoki kambag'al oilaning a'zolarini bosh qahramon sifatida tasvirlaydi. Shu orqali u jamiyatdagi ijtimoiy tabaqalanish, adolatsizlik va ma'naviy inqiroz muammolarini yoritadi. Aziz Nesin hayotning har bir sohasidagi kulgili, ammo o'ylantiruvchi jihatlarni ko'rsatish orqali o'quvchiga chuqur ma'noli xulosalar beradi.

Yozuvchi o'z asarlarida satira va ironiyani uyg'un holda qo'llaydi. Uning kulgisi ochiq hajvdan ko'ra chuqurroq, ijtimoiy mazmunli va falsafiy yo'nalishga ega. U kulgi orqali insonni o'z xatolarini anglashga, jamiyatdagi adolatsizliklarga qarshi kurashishga chorlaydi. Nesinning hikoyalarida kulgi ko'pincha achchiq haqiqat bilan qorishib ketadi — o'quvchi kulgan paytning o'zida hayotiy haqiqatlar ustida o'ylab qoladi. Aziz Nesin ijodining yana bir muhim jihat — tanqidiy realizm uslubining ustuvorligidir. U jamiyatdagi voqealarni bezaksiz, haqiqatga yaqin shaklda tasvirlaydi. Yozuvchining ko'plab asarlarida korrupsiya, byurokratik to'siqlar, xalqning og'ir turmush sharoiti, bilim va ma'rifat yetishmasligi kabi masalalar ochib beriladi. “Zübük” romanida u riyo, soxtakorlik va mansabparastlikni, “Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz” asarida esa inson huquqlarining qadrsizlanishini o'tkir tanqid ostiga oladi.

Aziz Nesin ijodida axloqiy qadriyatlar masalasi ham muhim o'rin egallaydi. U insonning halolligi, vijdoni va mas'uliyatini eng asosiy fazilat sifatida ko'rsatadi. Uning qahramonlari ko'pincha hayotdagi murakkab sinovlar orqali o'z insoniyligini saqlab qolishga urinadi. Adib bunday obrazlar orqali o'quvchini ezgulik, adolat va halollik yo'lida yashashga da'vat etadi. Aziz Nesin o'z davrining ijtimoiy-siyosiy muhitiga ham befarq bo'lmagan. U yozuvchi sifatida xalq dardini aytgan, adolatsizliklarga qarshi chiqishga jur'at etgan. Shu sababli ba'zi asarlari senzura tomonidan taqiqlangan, o'zi esa ko'p bora

hibsga olingan. Ammo bu holat uning ijodiy ruhini soʻndirmagan, aksincha, uni yanada dadilroq, tanqidiyroq yozishga undagan.

Yozuvchining asarlari bugungi kunda ham oʻz dolzarbligini yoʻqotmagan. U ilgari surgan gʻoyalar — inson qadr-qimmati, halollik, jamiyatdagi adolat va haqiqat uchun kurash kabi masalalar hozirgi zamon uchun ham muhimdir. Shuning uchun Aziz Nesin nafaqat oʻz davrining adibi, balki butun insoniyat uchun ibrat boʻladigan ijodkor sifatida qadrlanadi.

Xulosa

Aziz Nesin turk adabiyotining eng yorqin vakillaridan biri sifatida nafaqat oʻz davrining, balki butun zamonaviy adabiyotning rivojiga katta hissa qoʻshgan adibdir. Uning asarlari orqali xalqning dardi, quvonchi, hayotiy muammolari va ijtimoiy tengsizlik muammolari badiiy shaklda aks ettirilgan. Yozuvchi satira, ironiyadan ustalik bilan foydalanib, jamiyatdagi illatlarni ochib beradi hamda oʻquvchini oʻylashga, oʻzini va atrof-muhitni tanqidiy baholashga undaydi.

Nesinning ijodi insoniylik, adolat, vijdon va halollik gʻoyalariga tayanadi. U oʻz asarlarida har bir insonning jamiyat oldidagi masʼuliyatini, halol mehnatning qadri va haqiqat uchun kurashish zarurligini targʻib qiladi. Yozuvchining bunday gʻoyalari uni nafaqat turk, balki jahon adabiyotining eʼtiborli namoyandalaridan biriga aylantirgan. Aziz Nesin ijodi badiiy mahorati, satirik tili va ijtimoiy mazmunining chuqurligi bilan ajralib turadi. Uning asarlari bugungi kunda ham oʻz dolzarbligini saqlab qolgan boʻlib, oʻquvchini kuldirgan holda oʻylantiradi, insoniy qadriyatlarni qadrlashga, jamiyatdagi muammolarga befarq boʻlmaslikka undaydi. Shu bois Aziz Nesinning ijodi nafaqat adabiy meros, balki maʼnaviy saboq manbai sifatida qadrlanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Qosimov B. Milliy uygʻonish: jasorat, maʼrifat, fidoiylilik. – Toshkent. Maʼnaviyat". 2002

2. Mustaqil davlatlar hamdo'stligi xalqlar adabiyoti. – Nukus. 2012. Maxmidjonov, S. (2023). O'ZBEK ADABIYOTIDA ZIYOLI OBRAZINING GENEZISI. Zamonaviy ilmiy fan va tadqiqotlar, 2(6), 1231-1235.
3. Maxmidjonov, S.D.O.G.L. (2023). O'ZBEK ADABIYOTSHUNOSLIGIDA BADIY OBRAZ MASALASINING QIYOSIY TALQINI. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3(6), 520-524.
4. Maxmidjonov, Shoxruxbek Dilshod O., G., Li (2023). O'ZBEK ADABIYOTSHUNOSLIGIDA BADIY OBRAZ MASALASINING QIYOSIY TALQINI. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3 (6).
5. Maxmidjonov, S. (2023). THE GENESIS OF THE IMAGE OF AN INTELLECTUAL IN UZBEK LITERATURE. Modern Science and Research, 2(6), 1231-1235
6. Makhmidjonov, S. (2021). Artistic Interpretations Of The Edges Of The Human Psyche. Интернаука, (15-3), 75-76.
7. Sabirdinov, A. (2019). Sketches to the novel "Night and day" by Chulpan. Scientific journal of the Fergana State University.